M. ANTONII MAIORAGII

DISSERTATIO APOLOGETICA,

In qua plurimæ corruptæ & vitiosæ locutiones Gaudentii Merulæ notantur & castigantur,

Nuperrime inter veteres auctoris schedas Mediolani reperta & nunc primum typis descripta.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud *IOHANNEM KETELIUM*,

Anno cIↃ IↃ c LXIV.

VIRO AMPLISSIMO,

NICOLAO HEINSIO,

ILLUSTRISSIMORUM ORDINUM
FOEDERATI BELGII
APUD
SERENISS. SUECIÆ REGEM
ORATORI
MAGNÆ FIDEI & PRUDENTIÆ,
CUJUS MIRIFICAM INGENII ET DOCTRINÆ VENUSTATEM,
RARISSIMUMQUE IN OMNIBUS VITÆ OFFICIIS CANDOREM,
PARI CUM HUMANITATE,
QUICQUID EST PER EUROPAM
ELEGANTIORUM HOMINUM
MIRATUR ET SUSPICIT,
OPUSCULUM MAJORAGIANUM
EX PULVERE MEDIOLANENSI
INTER ALIAS TANTI VIRI RELIQUIAS
FELICITER ERUTUM
SAMUEL SCIASSIUS.
AMORIS ET OBSERVANTIÆ
EXIGUUM MONUMENTUM
D. D.

M. ANTONII MAJORAGII
A P O L O G I A.

In Gaudentium Merulam, qua declarat a se minime relegatum esse Ciceronem ac Terentium, quemadmodum ille finxerat quodam in Dialogo, & centum atque amplius ejus errores notat, contra usitatam Ciceroni, ac Terentio locutionem.

ANtequam ad causam accedo, nobilissimi auditores, prius de officio meo, ac ratione vitæ nonnulla disserere statui, ut omnes intelligant me non libenter, aut cupide quenquam insectari, sed cum necessitas cogit, tantum aliorum maledicta repellere. Ego enim semper eam laudem duxi maximam, quam sibi quisque propria virtute pararet, non quam per alterius incommodum & calamitatem acquireret. Itaque vere hoc possum jurejurando affirmare, me neminem unquam offendere statuisse, nisi gravissimis injuriis lacessitum. quin potius quantum facultas mea tulit, de plurimis benemereri, & quibus-

cunque possem gratificari studiis. Hanc enim unam laudis ac dignitatis pulcherrimam esse viam semper agnovi, nullos habere penitus, modo fieri possit, inimicos, amicos vero quamplurimos. hoc igitur officio semper in omnes quibuscum mihi fuit aliquod negocium usus sum, ut in eos tam facilis essem ac modestus, ut omnes me amarent plurimum, rationem vero vitę sic institui. cum ab ineunte adolescentia mihi persuasissem nullam artem esse præstantiorem, aut quæ in ampliori gradu dignitatis hominem locare posset, quam literarum, ita earum studiis deditus sum, ut nihil aliud mihi dulce, nihil suave, nihil jucundum videretur. ita per multos annos & græcis & latinis auctoribus operam dedi, ut nullam partem neque dierum, neque noctium intermitterem, sæpiusque etiam de salute propter nimias vigilias periclitatus sim, donec tandem de medicorum consilio cœpi aliquid de summa illa diligentia remittere. Itaque jam decem annis ita versor in literis & Græcis & Latinis, ut labore atque industria paucis concedam, quamvis eruditione quamplurimis. Hoc autem omni tempore quo literis incubui, nihil mihi fuit antiquius quam ut latini sermonis proprietatem intelligerem, & stylum meum cum

rerum

rerum varietate, tum ſplendore verborum exornarem, cui rei cum nullos aptiores eſſe viderem auctores quam Terentium ac Ciceronem, eos ſtatim ab initio mihi propoſui, quos diligentiſſime legerem, quos in ſinu geſtarem, & quos nunquam de manibus deponerem. hos ita mihi familiares reddidi, & in eis tam multa notavi, ut, quemadmodum omnes judicare poſſunt, aliquam mihi dicendi facultatem, non omnino barbaram acquiſiverim: atque hujus rei non aliis mihi teſtibus opus eſt, quam vobis, qui me frequenter audiviſtis. Scitis enim quam ſollicitus ſim, in verborum proprietatibus declarandis, quam nimis etiam aliquando ſuperſtitioſus, in his quæ videntur a Ciceroniana phraſi diſcrepare. Quæ cum ita ſint ſperabam me aliquam in hac parte gloriam ac laudem jam conſecutum, cum repente quidam imperiti literatores, omnis veræ laudis expertes, contra me ſunt exorti: qui me quo jure quaque injuria perſequerentur, ſperantes hac ratione fieri poſſe, ut ipſi magis innoteſcerent, ſi de fama mea detraxiſſent. ex hoc numero fuit ſemper hic Gaudentius Merula de quo ſumus hodie verba facturi. hic me jampridem

non cessat injuriis lacessere, mihi maledicere, sinistris me rumoribus carpere, sed quæ antehac fecerat, facile illi omnia condonabam, nihil enim facilius oblivisci soleo, quam injurias. hoc vero quod in me proxime commisit, nullo modo condonari potest. Illud enim, quantum in ipso est, mihi ademit, quo solo sperabam me jam satis in hac civitate clarum esse. semper enim styli gloriam expetivi, quam nobis maximè Terentius ac Cicero largiuntur, hic autem planus improbissimus meo judicio damnatos utrosque hos auctores publicis scriptis attestatur. Quin etiam Petrum Pomeranum eruditissimum virum, & mihi summa necessitudine conjunctum, quem præsentem astare video, & quem, ut ipsius eximia virtus postulat, honoris, & amplitudinis gratia nomino, non leviter offendit, sed is cum summa dicendi facultate præstet, facile poterit a se literatoris hujus importunissimi temeritatem propellere. me vero quis non intelligit meritissimo excandescere? jureque velle tantam injuriam ulcisci? me ne judice damnatus est Cicero? quem unicum eloquentiæ lumen veneror? cujus lectione suavitatem quandam incredibilem sentio; cujus solo nomine recreor? Pro Dii immor-

mortales, tantam ne esse salaconis hujus impudentiam ut tam aperte mentiri non erubescat? Sed efficiam hodie profecto ut luce clarius appareat Merulam non solum Ciceronem non legisse, sed ne bonas quidem literas unquam a limine salutasse. Pudet me tamen non mediocriter Auditores, non equidem mei qui ab ineunte ætate ita semper vixi, ut nemo me jure possit reprehendere, neque sane hujus civitatis in qua non parvam ego dignitatem, plurimas amicitias & aliquod nomen sum consecutus: sed ineptiarum pudet istorum ludi Magistrorum qui nullam aliam crescendi viam esse credunt, nisi per aliorum injuriam & ignominiam. pudet me, inquam, in hoc esse ordine, & Grammaticum appellari. Fortasseque hæc erit una maxima causa, quæ me vitæ genus immutare cogat. Quæ malum est ista perversitas? ut cum possis laborando, vigilando, virtute amplectenda in altiorem locum pervenire, tamen hoc non facias, de aliorum fama perpetuo detrahas. Ac mihi quidem cum hoc factum Merulæ considero venit in mentem maxime indignari, quod tanta petulantia, ac linguæ procacitate, in tot homines sine causa debacchatus fuerit, & merito possent omnes illi succensere,

 quos

quos nominatim appellavit in eo Dialogo, cum præsertim sit res tam inepta & confusa, & barbara. cum enim eum diligentius perlego, nihil tandem ineptius, nihil insulsius, nihil magis Barbarum invenio. Quare miserari potius insanientem hominem quam illi maledicere cogito. Nam, quod ad me attinet, illum ego bonum virum, & nullis vitiis inquinatum judico, quamvis se miretur, atque inter doctos tanquam anser inter olores enumerari velit. quod quidem magnæ dementiæ non mediocre signum est. quanta enim insania est, mandare quenquam literis cogitationes suas, quas neque disponere, neque ornate tractare, neque distincte proloqui possit? quid furiosius sordidorum verborum farragine nulla subjecta sententia? Quod nisi me tam graviter offendisset, sinerem illum gaudere suis bonis, & tanquam scarabæum in stercore suo volutari. neque hanc Camerinam, vel potius Mephitim commoverem. Timerem enim ne quisquam me natura maledicum existimaret, a quo vitio maxime semper abhorrui, sed cum omnem in literis mihi auctoritatem conatus sit eripere, impudentissimeque meo judicio præstantissimos omnium auctores Terentium & Ciceronem mihi familiarissimos

ſimos damnari finxerit, facere non potui quin eum turpiter mentiri oſtenderem. Nam ſi nihil dixiſſem crederent fortaſſe aliqui, verum id eſſe, propter ea quod taciturnitas confeſſionem imitari creditur. Nunc mihi certum eſt planum ac manifeſtum facere, me longe diligentius atque accuratius Ciceronis opera legiſſe, quam ipſe concupierit, & ipſum, ut dici ſolet, ſuis armis jugulare. bis enim interimitur qui ſuis armis perit. Nam, ut prætermittam cætera ejus opuſcula, quæ plurimis undique ſcatent erroribus, ut ne pagella quidem in eis latina reperiri poſſit, in hoc uno Dialogo pluſquam centum errores annotavi, partim contra receptam a Cicerone loquendi conſuetudinem, partim improprie dictorum verborum, partim, quod omnium turpiſſimum eſt, contra Grammaticorum omnium, & auctorum latinorum conſenſum. Nam Barbatus hic noſter, triginta atque amplius Solæciſmos inſignes commiſit, qui, ſi Diis immortalibus placet, ſolus Ciceronianus ac Terentianus in hac civitate dici vult. Itaque vos rogo per ipſius Ciceronis manes ut attente, bonaque cum venia quæ contra illum dicturus ſum audiatis, res enim erit & utilis & jucunda.

Et

Et quoniam meæ partes ſunt ut de latina lingua verba faciam, propterea quod a Senatu Mediolanenſi ſim in hoc dignitatis gradu conſtitutus, ut literas humaniores publice profitear, nihil dicam de rebus ipſis quæ tractantur in eo Dialogo. non dicam, id quod veriſſimum eſt, ſine ullo ordine, ſine artificio, illa congeſta eſſe omnia, non dicam eſſe addita plurima quæ nihil penitus ad rem pertineant. prætteribo nullam eſſe ſubjectam ſententiam, ac nihil tandem niſi meras nugas concludi, cum præſertim intelligam Aronem Battaleum virum argutiſſimum hanc ſuſcepiſſe provinciam, ut ejus imprudentiam, ineptias, delirationes in rebus ipſis notet. de locutione igitur tantum ego verba facturus ſum, ut oſtendam eam non tantum Ciceronianam non eſſe, ſed ne latinam quidem, verum plane barbaram, & ſolæciſmis affluentem.

Ac primum illud prætermitto quod contra latinorum conſuetudinem dixerit. *Domino Io: Baptiſtæ*, quoniam hoc vulgatum eſt vitium. atqui Cicero (quem nos imitari in loquendo maxime debemus, quamvis ad clariſſimos & potentiſſimos viros ſcribat, nunquam tamen eos dominos appellat. neque quiſquam eorum qui Ciceronis ætate

ætate floruerunt ita locutus eſt.

Gaudentius: ſi ea quæ eſt in te, aut vis ingenii aut dicendi lepos.

Majoragius: Non poteſt hæc eſſe latina locutio. nam illa conjunctio *aut*, quæ pronomen ſequitur, aut voces conjungit ejuſdem generis, ut ſi ita dixiſſes, ſi ea quæ eſt in te, aut vis ingenii, aut dicendi venuſtas, latinum eſſet, aut geminatum pronomen requirit, ut: ſi ea quæ eſt in te, aut vis ingenii, aut is dicendi lepos. vel opus eſt priorem conjunctionem relinquere hoc modo: ſi ea quæ eſt in te vis ingenii, aut dicendi lepos. at eo modo quo tu pronuncias ſolœcum eſt.

G: Quando id re præſtare nequeam.

M: Hæc vox, quando, quotieſcunque ponitur pro quoniam, indicandi modum poſtulat. Cicero in epiſtolis: *quando te id video deſiderare.* Virgilius: *quando hæc te cura remordet*. alibi Cicero: *quæ quando complexus es, tene.*

G: verbis relaturum me gratias.

M: en obſervatorem latinæ proprietatis. quis unquam verbis retulit gratias? an adhuc neſcis, quod etiam trivialibus Grammatiſtis notiſſimum eſt? referre gratias eſſe factis, agere verbis, habere animo? quod apertiſſime declarat Plancus

ad Ciceronem ſcribens: *immortales tibi ago gratias, agamque dum vivam. nam relaturum me affirmare non poßum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi reſpondere poſſe.* ecce reſpondere officiis, & ſatisfacere beneficiis, eſſe idem quod gratiam referre. ut interim ſileam nos longe frequentius dicere refero gratiam, quam gratias. auſim enim affirmare nunquam apud Ciceronem inveniri, gratias referre, ſed in ſingulari ſemper referre gratiam, exempla ſunt infinita.

G: Nobilitatis gradum ſuſtinendo non eſſem.

M: Euge Ciceroniane, quo enim te alio nomine appellem? cum tam eleganter ac polite loquaris, ut in uno membro duos inſignes ſolęciſmos committas? erigite quæſo aures, auditores, ut novum eloquentię genus audiatis. Primo contra latinam conſuetudinem dixit, ſuſtinendo gradum, quoniam hæc, ut appellant Grammatici, gerundia, in do finita, teſte Valla, nunquam caſum regunt, nam inepte dicitur: do operam legendo libros, ſed legendis libris dicendum eſt. ſicuti Cicero primo de officiis: *orationem autem latinam efficies profecto legendis noſtris pleniorem.* non dixit legendo noſtra. deinde quam abſurda locutio, non eſſem ſuſtinendo? pro non poſſem ſuſtinere? quo genere dicendi

dicendi uteris etiam alibi: *cum dicendo non essem.* ego vero affirmo barbarum esse hoc dicendi genus non essem dicendo, pro non possem dicere, non essem sustinendo, pro non possem sustinere. Nam quamvis Cicero dicat: *cum civitates solvendo non essent*, tamen hoc unicum est, & alia quadam ratione dictum. neque unquam in aliis verbis eodem modo loquimur. postremo quis unquam dixit *sustinere gradum*? Solet Cicero dicère: *tenere gradum* & *servare gradum*, non sustinere. quod si diligentius advertisses unde metaphora ducta sit, non certe tam inepte locutus fuisses. Nemo enim sustinet gradum, sed sustinetur a gradu, unde dicimus etiam *de gradu dejicere.* Cicero primo de officiis: *nec tumultuantem de gradu dejici.* Date huic in disciplinam liberos vestros, o cives, ut in uno membro bis peccare discant, & duplo reddantur stultiores, quam ad eum accesserint.

G: quando non omnibus dormiam.

Majoragius: dormio dicendum est, ut jam docuimus: Hoc autem videris ab historia sumpsisse, nam uni soli Mæcenati dormiebat Galba, dum ille uxorem suam attrectaret, at tu vide ne pluribus dormias.

G: Qualecunque est, omne & dedico, & voveo.

 M: impe,

M: imperite atque oſcitanter ordo perturbatus eſt, prius eſt enim vovere quam dedicare.

G: gratis mihi fue ris elargitus.

M: Quid hoc monſtri eſt? eſt ne aliquis qui largiatur non gratis? quis non videt illud adverbium gratis redundare?

G: Tuorum erga me præſtitorum.

M: unde tam abſoletum & barbarum vocabulum eruiſti? atqui Cicero non præſtitum, ſed meritum aut beneficium dicere ſolet.

G: Dialogus ultra omnem feſtivitatem urbaniſſimus.

M: Nego hanc latinam eſſe locutionem, non magis quam ſiquis diceret, Socratem ultra omnem Grammaticam fuiſſe ſapientiſſimum. quod quidem dicendi genus eſſet abſurdiſſimum, quamvis Grammatica pars quædam eſſe ſapientiæ videatur, ita quamvis feſtivitas pars quædam ſit urbanitatis, tamen inſulſe dicitur urbaniſſimus ultra omnem feſtivitatem. præterea ſæpe accidit, ut alia ſpecies ſit urbanitas, alia feſtivitas, atque ita ſuperlatio non erit inter ea quæ ſint ejuſdem formæ, quod vitioſum eſſe conſtat. Sed hæc acutiora ſunt, quam ut ea tu poſſis intelligere. Itaque pinguius & craſſius tecum agendum eſt. addo

igitur

igitur illud, post superlatum nomen, non inveniri, ultra, sed aliquando, supra, vel ante.

G: Secundum consuetudinem.

M: Vulgaris hæc est, & parum latina locutio, solet enim Cicero dicere, *pro consuetudine*, neque quisquam auctor paulo elegantior dixit unquam secundum consuetudinem. Cicero pro Archia: *Qua de causa pro mea consuetudine breviter simpliciterque dixi.*

G: Græca dictione Buleuterium.

M: Buleuterium apud Græcos locum habendi senatus significat, non autem quod Mediolanenses Broleum dicunt, in quo vinum, ac fruges vendi solent, quam dictionem existimo vel Gothicam vel Longobardicam esse.

G: Quam faustissimo, inquit, omine huc locorum pedem tetulimus? quæ hæc nobis illuxit dies?

M: In hunc errorem plane puerilem plusquam decies incidit in hoc Dialogo, ut quam pro quantum superlato nomini jungat, quod latinis auribus penitus inauditum est, nisi quando sequitur hoc verbum, possum, ut quam brevissime potero paucis absolvam. Quod si tam Vallam ac cæteros, Grammaticos legisset Merulus hic noster, quam haneptire didicit, profecto eum modestiorem haberemus.

beremus. Nunc cum in Grammaticos ſæviat vel potius inſaniat, eos committit errores, ut ipſe meritiſſimo verſa vice ſit a diſcipulis ferula plectendus.

G: quæ per quoſcunque auctores ſparſæ ſunt.

Majoragius: Duobus in locis in hoc erratum lapſus eſt, ut quicunque dicat pro quiſque, ut apertiſſimum ſit eum non intelligere quomodo hæc inter ſe nomina differant. Nam, quicunque, duo verba poſtulat, quique uno contentum eſt. rurſus, quicunque, ſignificat, omnis qui, quisque tantum omnis.

G: Pro animi libidine lancinnarem.

M: Cicero nuſquam utitur hoc verbo lancinno. neque eſt quod mihi reſpondeas, te non curare, modo ſit latinum. Ego vero, ſi tu non intelligis, cauſam ago meam, & doceo Ciceronis opera diligenter a me revolvi, a te vero penitus relegari.

G: In communem locum anno ſuperiore abiit Gerardus.

Majoragius: In communem locum abiit, pro mortuus eſt, nimis dura locutio, quam Ciceroniani candoris amatoribus probare non poteris.

G: Facundia inſtructus.

M: apud Ciceronem facundia non reperitur.

G:

G: Literarum politia.

M: Miror ſane non mediocriter, tantam eſſe tuam Gaudenti dementiam, ut cum intelligas à latina puritate longiſſime te abeſſe, tamen inter elegantes haberi velis, ac Ciceronianus appellari, cum nullum omnino verborum delectum habeas. nam politia pro elegantia, vel candore dicendi, barbarum eſt vocabulum. ſed cum Græcum eſt, tunc politia Rempub: ſignificat, ut Cicero: *in Politia Platonis.*

G: pervagatis his quę vocant humanitatis ſtudiis.

M: video quid agas Merula. vis ut ſcripta tua ſint æterna, idcirco pellis Ciceronem, ut te patrem habeamus eloquentiæ. Sed dic mihi quid ſignificat pervagatis his ſtudiis? non enim hoc grammaticæ novum ego genus agnoſco, pervagatũ enim apud Ciceronem idem eſt, quod pervulgatum & celebratum, de Inventione libro 1. *Hæc cauſa apud Græcos pervagata eſt.* pro Plancio: *deſinamus, aliquando vulgari & pervagata declamatione contendere.* de Orat. 2. *Maxime eſt hoc commune vitium, & pervagatum.* pro Marcello: *gloria eſt illuſtris ac pervagata multorum & magnorum, vel in ſuos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorũ* Sed quid exemplis opus eſt, quę ſunt innumerabilia? cum nunquam aliter accipiat Cicero?

Cicero? præterquam cum in activa significatione capitur, tunc enim fere idem est quod peragrare. ut in Verrem Actione 7: *Hic te prætore prædonum naviculæ pervagatæ sunt.* Sed tu nimirum deceptus es, quoniam idem esse credebas pervagatus, quod peragratus, cum magna sit inter eas dictiones differentia. quod si dixisses peragratis his studiis, nemo reprehendere potuisset. habes igitur mirificam latebram in quam te conjicias, si dixeris accidisse librariorum culpa, qui pro peragratis, scripserint pervagatis. quod tunc demum crederemus, si solus hic esset a te commissus error, sed cum plurimi sint ejus generis errores ut excusari nullo modo possint, non est quod speres in librarios te culpam posse rejicere, cum præsertim tu semper adfueris, dum typis liber excuderetur. ergo tuæ sunt hæ dicendi veneres, tua Myrothecia.

G: Consumati eruditione viri.

M: apud Ciceronem consumatus non reperitur.

G: Et si ætas mea me ad hæc dijudicanda minimè sit idonea:

M: Audite audite novum Tullium ex foro Lebetiorum. qui novas confingit verborum consecutiones. Sed expectandæ sunt ejus institutiones Grammaticæ quæ nos hoc mirum constructionis genus edoceant. Nam quis construat hæc: ætas mea

mea minime sit idonea me ad hæc dijudicanda. Cujus farinæ est etiam illud quod sequitur super-latum nomen.

G: diversissima esse videam.

M: Nam apud nos qui Cicerone duce militamus diversus neque comparativum habet, neque superlativum. sed ea cum opus est supplemus, per hæc adverbia magis longe, maxime, & similia. Cicero in Topicis: *longe diversa est, illa disputandi ratio.* De somnio Scipionis: *duo illa maxime inter se diversa sunt.* pro lege Manilia; *ut cum duobus in locis disjunctissimis maximeque diversis.* In Philippicis: *Cæsaris longissime diversa ratio est.* Ubi vero tu diversissima repereris nescio, nisi forte in Arcadia; ubi Merulæ dicuntur esse candidæ, cum apud nos omnes nigras, nec satis boni saporis esse videamus.

G: Non possum non adduci, opus illud e familia Ciceronis non esse.

M: Hæc imperfecta est locutio, nec ullus ex ea sensus erui potest, nisi quis addat, ut credam, vel ut existimem. Quod vero me dicis illud Ovidii carmen immutasse.

vix Priamus tanti totaque Troja fuit.

et pro illo ex vetustiori codice reposuisse hoc:

vis Priami tanti totaque Troja fuit; vel fuit.

C menti-

Mentiris impudentiſſime, neque enim tecum ſum unquam ego de hac re locutus, quamvis non inficias iverim eam me lectionem agnoſcere & approbare. Quod autem irrides ejus carminis emendationem hanc: *vis Priami tanti, totaque Troja ruit.* Omnino te judicio carere penitus oſtendis. Nam & ſenſus eſt pulcherrimus, & vir eximius Franciſcus Minicius Calvus, multis de cauſis mihi amiciſſimus, atque in his rebus exercitatiſſimus, mihi jurejurando affirmavit, ſe ita in antiquiſſimo volumine ſcriptum legiſſe. multiſque eruditiſſimis viris eam lectionem expoſuiſſe, quam cum audiviſſent illi, miro ſtatim applauſu ſubſecuti fuerint, atque approbarint. & mihi certe nullus alius videtur ſenſus huic loco magis convenire. declarat enim & amplificat Penelope, quod dixerat: Troja jacet certe, ut ſit ſenſus, nulla tibi amplius excuſatio relicta eſt Ulyſſes, quin in patriam revertaris. Nam certe Troja quam Græcorum puellæ majorem in modum odere, proſtrata eſt, ea, inquam, vis, id robur, ea fortitudo tam potentis ac magni regis Priami una cum tota Troja ruit, atque everſa eſt, nihil eſt quod amplius te remoretur. En quam apertus ſenſus, quam facilis, quam Ovidianæ locutioni conſentaneus? eſt enim ubique

que

que sui similis Ovidius, planus, facilis, copiosus, non contortus aut durus. nam siquis legat, *vix Priamus tanti totaque Troja fuit*, quis non statim videt eam facilitatem immutari? & locutionem longe fieri duriorem? gignique obscuritatem minime Ovidio dignam? Quare non ita facile repellenda est antiqua lectio cum præsertim optime quadrare videatur? Tu vero non aliter atque sues amaracum unde gratissimus odor afflatur, ita vetustos codices aspernaris, audesque etiam eos reprehendere qui diligentius antiqua volumina perquirentes librariorum errores emendare conantur. O cœnum hominis, o stuporem incredilem. adeo ne te hebetem esse, ut non videas quibus maledicas viris? quis unquam fuit paulo eruditior, quin omni studio vetustiores libros quæsierit, ut ex eis aliquid in recentioribus castigaret? longum esset enumerare Politianos, Hermolaos, Alciatos, Naugerios, Egnatios, Manutios, Pierios, Victorios, innumerabilesque alios, qui in hac re maxime laborarunt, ut ex antiquis Codicibus quamplurimos in auctoribus locos emendarent. ergo quod eruditissimis viris semper placuit, id quia Gaudentio Merulo displicet iccirco repudiabimus? ergo unius impertissimi atque audacissimi

Nebulonis sententiam potiusquam excellentissimorum hominum autoritatem sequemur? minime vero, valeant potius neniæ tuæ pueriles, nos enim doctiorum sententiæ & auctoritati semper adhærebimus.

G: Non ulterius prospicientes.

M: in Ciceronis libris ulterius nusquam legitur, sed pro eo longius.

Quid nunc dicam de Ausonii versibus? quos cumemendare velit, turpissime depravat? hoc loco certe miseram auctorum sortem deplorarem, qui tales emendatores inveniant: sed vereor, ne in me Gaudentius hic asperrimus, ut verbis utar Horatii, parata tollat cornua. Nam illum audio ferocitatem in me suam ostentare, velleque mihi dicam grandem scribere, quod de superiore loco vobis audientibus ostendere velim, eum esse mentitum. Ait enim pœnam ingentem a principibus nostris iis esse constitutam, qui aliquem mentiri dixerint. Itaque ego toto corpore perhorresco, ne rei capitalis mecum agat. Quid igitur faciam? non persequar ejus mirificum acumen, & ingenium in purgandis autoribus explicare? quid mihi estis autores vos eruditi Juvenes? non me latet sensus vester. Scitis in his rebus nullũ esse periculum, nostras de

do-

doctrina tantum esse contentiones, quibus rerum capitalium judicia non admiscentur. Cum præsertim verba pro verbis reddi possint, & ille superior sit futurus, qui erit doctior. desinat igitur has ineptias persequi & capitale judicium intentare, sed illud ostendat siquo modo potest, se non errasse, tunc illum eruditum virum existimabo. Interim nolo pati maculam eam diutius in elegantissimis Ausonii versibus insidere, dico igitur longe melius ita legi: *Fercula gemmatis cum poneret aurea vasis.* quemadmodum passim in vulgatis codicibus legitur, quam Fercula damnatis, ut iste corrigere voluit. solebat enim Agathocles (ut in historiis legimus,) vasa Samia, & pocula fictilia, juxta aurea ponere, eaque juvenibus ostendere, ac dicere: cum hæc antea facere solerem, commonstratis fictilibus, fuerat enim figuli filius, nunc per vigilantiam & fortitudinem talia facio, & commonstrabat aurea. Pulcherrime igitur Ausonii carmina ita se habent.

Fama est fictilibus cænasse Agathoclea regem
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto,
Fercula gemmatis cum poneret aurea vasis
Et misceret opes pauperiemque simul:
Quærenti causam respondit, Rex ego qui sum
Sicaniæ, figulo sum genitore satus.

Fortunam reverenter habe quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Nam onerare mensam fictilibus & samio luto, & ponere fercula gemmatis vasis, quis non videt esse, miscere opes pauperiemque simul?

Quin etiam illud Catulli endecasyllabum viciat.

O qui flosculus es juvenculorum,

Nam ipse nulla penitus ratione legit *juvenciorum*, nam quamvis Plinius juvenes gallinas, *juvencas* dixerit, quæ ratio erat, ut Catullus juvenciorem diceret? at juvenculus, a juvenco facile deflectitur. sed ad reliquas ejus elegantias revertemur.

G: Plautinizabo ego ne an potius talionizabo?

M: Quid est quæso Merula quod nobis verborum portenta fingas? nam Plautinizabo quamvis sit absurdum tamen facile patimur, quoniam etiam *patrizare* dixit Terentius, hoc est patris mores imitari, sed dic obsecro mihi per Mercurii filium, quid sibi vult talionizabo? ego quidem quid talio significet scio, nizabo quid sit non intelligo.

G: de tam sacrosancto Comico male audias.

M: Imperitissime omnino male audias dixisti hoc loco pro male sentias. nam male audire

Ciceroni idem eſt, quod improbari ac vitupera-ri. ſicuti bene audire eſt laudari. quas tu lecy-thos certe Merle non intelligis. obſtructas enim aures habes ad omnem elegantiam. Cicero in Tu-ſculanis: *erat ſurdaſter M. Craſſus, ſed aliud moleſtius quod male audiebat*. De finibus bonorum & malorum. *Eſt hominis ingenui velle bene audire ab omnibus.*

G: Sed dic amabo, ne tu etiam ex Terentiano-rum es cohorte?

M: Defende ſi potes, quin hic pueriliter pec-caveris. ponis enim, ne, conjunctionem quam vo-cant encleticam initio clauſulæ, quod non tantum exemplo caret, ſed etiam ratione.

G: Nimirum Batalee ſi cum tophis rixaris.

M: Si pro dignitate tua te reciperem Merula, clamare ſingulis in locis oporteret, te imperitum, barbarum, inſulſum, ineptum, ſed non faciam. potius modeſtiæ meæ conſulam, quam te ſecun-dum virtutes tuas laudem. ſatis eſt quod omnes in-telligant, te talem eſſe, qualem modo depinxi: nam hoc loco declaras apertiſſime te neſcire quid hoc vocabulum nimirum, & Ciceroni, & Teren-tio uſitatum, ſignificet. Diſce igitur ſi potes hoc tempore, maxime barbatus, quæ puer aut negle-xiſti, aut nunquam intellixiſti: Nam a Cicerone

&

& Terentio, nimirum pro certe, vel nempe solet usurpari. ut in Verrem: *is est nimirum soter, qui salutem dedit.* De oratore libro, 1. *Sed nimirum majus est hoc quiddam quam homines opinantur.* Terentius: *nimirum hic homines frigent*, tu vero tam stupidus es in literis, ut existimes nimirum idem esse, quod nil mirum.

G: Contortuplicata oratio.

M: Rancidum hoc & putridum est vocabulum.

G: Quam optime latinę linguę consultum foret.

M: si inter discipulos meos, qui plerique festivi sunt, & ingeniosi versareris, opinor aut diligentius cogitares quomodo latine loquendum esset, aut centies in die supplosionibus & sibilis exploderis, non enim tibi quam optime, sed quam bene dicendum fuit, quoniam quam pro quantum nisi sequatur possum, semper positivo jungitur. Sed, ut arbitror, ideo tu deciperis quoniam sæpenumero quam superlativo jungitur. Neque intelligis tunc non significare quantum sed multo vel longe. Ut Cicero in epistolis: *ut ex hac commendatione mihi Cuspius quam primum, quam sæpissime gratias agat.* Et de somnio Scipionis: *quam maxime se a corpore abstrahere.* Sed quam pro quantum semper positivo, ut primo de Nat: Deorum: *Quam multas ante hunc*

hunc Pisistratus pœnas sustulit? in epistolis. *Te igitur imitabor, quam multa? quam paucis?* in epistolis ad Pætum. *Liberis dare operam quam honeste dicitur?* quoties vero copulantur tam & quam possunt etiam superlativo jungi, quod in separatis non accidit. Salustius: *quam quisque pessime facit, tam maxime tutus est.* Terentius: *Adolescens, quam minima in spe situs erit, tam facilime patris pacem in leges conficiet suas.* Verum eo modo quo tu uteris dico nusquam apud bonos autores inveniri, penitusque barbarum esse, magnamque ignorantiam tuam declarare.

G: Hæc tua dementia ellebori jugere non potest obtinerier.

M: Nō me fugit hoc ad imitationē Plauti dictum esse, qui ait, *hæc res ellebori jugere non potest obtinerier,* sed tamen ineptias tuas non possum non reprehendere, primo quod Ciceronis locutionem negligas, plautina quędā affectes vel carmina vel vocabula, quæ pleraque sunt aut nimis antiqua, aut poetica, aut obsoleta aut etiam sæpe inepta. multis enim in locis ab eruditis viris Plautus improbatur. deinde, quod caput est, eadē illa vitiеs. Nam quamvis recte fortasse dixerit Plautus, *hæc res ellebori jugere non potest obtinerier,* non tamen convenit hoc, quod tu dicis, hæc tua dementia ellebori jugere non potest

obtineri; nos enim accepimus dementiam elleboro purgari, non obtineri.

G: Scis ne solum Ciceroni placuisse Terentium?

M: Unde hoc habes quod solus Terentius Ciceroni placuerit? cur igitur primo officiorum Plauti facetias probat? cur plurimis in locis Ennium laudat? cur Accium? cur Pacuvium? cur Lucillium? cur Statium Cæcilium Mediolanensem, quem multo magis familiarem habere videbatur, quam Terentium? Quid præterea de Græcis Poetis dicam? quos omnes, qui fuerunt alicujus nominis, familiarissimos habuit?

G: Huic si potes Pompee Brasca respondeto.

M: Quæ te larvæ exagitant Misselle Merle, ut Grammaticam professus, omnibus in locis summam ostentes ignorantiam? cur Piladem insectaris, qui tibi posset utilissimus esse, si ejus institutiones perlegeres: quibus non minus indiges, quam octavum annum agentes pueri; nam si apud eum hoc carmen annotasses: *A propriis in ius quintum facis us removendo* nunquam in tam perspicuum errorem incidisses, ut in vocandi casu diceres Pompee, sed potius cum Cicerone diceres, *utinam Pompei aut nunquam affinitatem cum Cæsare inivisses, aut nunquam diremisses.* G: Fo-

G: Fodere aut arare aut aliquid ferre denique.

M: Vituperas hoc loco Ciceronem, quod Terentii carmen perverse citarit, & quod huic carmini, denique, adjunxerit, quæ dictio sequenti potius carmini videtur conjungi debere. Sed tu nimirum ostendis te penitus rationem carminum ignorare. an non vides Baro versum hunc esse senarium jambicum? qui non aliter constare potest, nisi addatur denique?

G: Quid fingi potest durius hac dicendi apud Ciceronem figura? facere contumeliam dicimus. non contumelias,

M: Tu vero passim tui similis es, hoc est hebes, ac negligens. nam hoc genere dicendi non utitur Cicero, neque enim unquam apud illum invenies, facere contumeliam. quippe qui M. Antonium reprehendat quod ita dixisset, his quidem verbis: *Quid est porro facere contumeliam? quis sic loquitur?* quòd autem censes in plurali tantum contumelias reperiri, non in singulari contumeliam, plane multis exemplis probari potest te cœcum amentia ferri. nominatim vero pro Sylla sic ait Cicero: *equidem vehementer lætor eum esse me in quem cum cuperes nullam contumeliam facere potueris.*

G: Præterea quam apertissimus est Terentii æmulator?

M: Jam tertio in errorem hunc puerilem incidisti, ut quam pro quantum superlativo jungeres.

G: Quæ ex Terentio decerpsit.

M: Creditisne fortasse Juvenes tantum inesse Gaudentio Merulæ diligentiæ atque industriæ, ut ipse Ciceronem vel Terentium legerit, & ea notarit quæ ad imitationem Terentii dixit Cicero? nimium illi tribuitis, siquidem hoc creditis. Sed cum jam plurimis vestrum notissimum esse sciam, quã libenter Æsopicam corniculam imitetur, & alienis se plumis induat, non dubito quin etiam facile credatis, quæ dicturus sum. nempe hos omnes locos, in quibus Ciceronem cum Terentio, Terentium cum Plauto comparat, aliena industria congregatos impudentissime sibi Merulam attribuisse. Quod si quis vestrum mihi non credit, legat ea quæ Joachimus Camerarius, in primum librum Tusculanarum quæstionum doctissime commẽtatus est, ibi reperiuntur hæc omnia, quæ bonus hic pastor Gaudentius ad verbum in Dialogum suum traduxit, ô temeritatem fustibus coërcendam. Tu ne igitur quod ego magnis vigiliis & laboribus observavi, mihi surripies? tuum esse dices? Pro Dii immortales, quid igitur est committere sacrilegium, si hoc non est? nam lucubrationes suas eruditi viri

suis

ſuis nominibus inſcriptas Muſis conſecrant, eas quicunque privatum in uſum, aut gloriam vertit, is ſacrilegus ſit neceſſe eſt.neque eſt quod excuſare poſſis, ita caſu accidiſſe, ut quæ Camerarius notaverat, etiam tu notares, cum quatuor pagellas integras ad verbum transſcripſeris. Sed hoc apud te novum non eſt.in hac arte latrocinandi vetus es ac nobilis gladiator. Nam & ea quæ vir ſatis eruditus Bernardinus Merula in Vitruvium commentatus erat, tibi aſſcripſiſti. multiſque nugis additis, jactabas te juſta in Vitruvium commentaria conſcripſiſſe. quod cum Bibliopolæ cuidam omnium literarum ignaro perſuaſiſſes, aureos ab eo pluſquam quinquaginta recepiſti. donec tandem detectis dolis tuis, non ſine ſumma ignominia repulſus es. Scis ne me de rebus mihi notiſſimis verba facere? Quid in eo volumine in quo de Galliæ Ciſalpinæ rebus antiquis tractas? nonne ſiquid eſt boni, id totum Alciato noſtro ſurripuiſti? Nam cum ille vere divinus vir, præter cætera multa omni diſciplinarum genere referta opera, unum etiam de antiquitatibus opus conſcripſiſſet, ex eo tu quicquid ad rem tuam faciebat, ſurripuiſti, quam quidem injuriam ille jampridem vindicaſſet, niſi tantum virum puderet,

contra barbarum e trivio literatorem certamen suscipere. observate igitur hominem summa industria, Juvenes, qui tanquam fucus quidam ignavus alienis semper laboribus insidet.

G: Alii scopam dissolutam.

M: O miram hominis diligentiam, quid ais? erantne Ciceronis ætate etiam aliqui Gaudentii Merulæ, qui sine lege ac ratione loquerentur? quis apud antiquos legit unquam scopam dissolutam? nos vero numero multitudinis semper hoc nomen apud antiquos legimus. Cicero ad Atticum libro 7. *non ad homines sed ad scopas dissolutas.* in oratore. *scopas, ut ita dicam, videntur dissolvere.* Tu vero cur non profers eum qui sit usus hoc solæcismo? sed nimirum tu ex te ipso tanquam araneus fingis. neque quisquam unquam ita locutus est ut scopam dissolutam diceret.

G: Judiciorum malignitas.

M: Malignitas non est Ciceronis vocabulum ipse potius malitiam dicere solet.

G: Ciceroni calumniando.

M: Arrigite quæso aures, Auditores, & ne vos pigeat hos tam lepidos flosculos excerpere. dicat aliquis mihi vestrum; quot hæc sunt verba: Ciceroni calumniando? scio vos intelligere duo tantum

tum esse. quid si vobis ostendero duos in duobus verbis esse solœcismos? quid vultis amplius? attendite igitur. primum dico hæc gerundia in do, casum post se non admittere, quod etiam superius annotavimus, non potest ergo dici, Ciceroni calumniando. deinde nemini dubium est quin calumnior accusativum postulet, non dativum. Cicero in epistolis *quod antea te calumniatus sum, indicabo malitiam meam.* & alibi, *sed calumniabor ipse me.*

G: At scio, ex vobis aliquis dicet, non placuere ista Martiali, respondebo & ego sua non arridere omnibus. & esse in carminibus suis quod ipse ait.

M: Nihil hac locutione magis barbarum est; quod si Laurentii Vallæ opusculum de his pronominibus, sui & suus, legisses, facile tuum errorem intelligeres, ubi enim tu sua, & suis dixisti, ejus, potius erat dicendum, cum nulla sit in his verbis reciprocatio.

G: Sentiant igitur uniquique quod velint.

M: Volo Auditores, ut Academiam aliquam novam constituamus, & hunc nostrum Gaudentium illi præficiamus, quoniam est autor satis probatus. utitur enim ea licentia, quam nulli unquam veteres habuerunt. dicat enim mihi, ubi

uni-

uniquique repererit apud antiquos? dicitur quidem unusquisque sed numero multitudinis caret.

G: Ausim tamen illud affirmare, ante eum facile poetas omnes superasse.

M: Hic primo amphibologia puerilis est, & inepta, deinde, quam insulsa locutio: *poëtas ante eum.* pro, poëtas qui eum ætate præcesserunt?

G: Tametsi ego dicendo essem.

M: Hanc non esse latinam locutionem jam superius ostendimus. Quid Gaudentius? videt scilicet diligentiam nostram. quid mihi, inquit, cum tam accurato dicendi genere, satis est quod hic mihi Dialogus ingens munus acquisivit, acquirat Majoragius suis scriptis tot agri jugera, quot ego Terentiano meo, deinde mecum e loco superiore contendat. At ego tibi contra respondeo Merula, me nescire, utrum illa quæ jactas agri jugera Dialogus tuus, an aliquid aliud, quod dicere nolo, tibi acquisierit, me vero pluris honorem ac bonam existimationem facere quam sexcenta prædia.

G: Cum iis barbaris versificatoribus.

M: *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus*, inquit Juvenalis, cur enim alios barbaros appellas, cum tu nihil nisi barbariem spires? Quis enim latinus ita locutus est unquam, ut diceret versificari, aut

aut versificatores, annon hoc ex barbarorum colluvione natum est? qualecunque est hoc, auctoritati tuæ, quam barba tenus obtines, facile concedimus; illud vero quis est tam facilis, ut tibi possit concedere?

G: Stercora dixissem nisi orexim in vobis excitari timuissem.

M: Noli quæso te, Merula, dictiones eas indagare quarum significata non intelligis. nihil enim proficies cum a barbaria tua discesseris. Nam quis hoc loco non videt ignorantiam tuam? qui orexim pro nausea posueris? cum sint inter se maxime diversa? nam orexis vehementiorem appetitum vescendi significat, ut Juvenalis: *de quo sextarius alter Ducitur ante cibum rabidam facturus orexim.*

G: Hæc obiter dixi.

M: Obiter rejicitur a Ciceroniana schola.

G: Sed cibo viriliore.

M: Dolebam aliquando Juvenes, & vehementer angebar, cum latinam linguam tam inopem esse viderem, Græcam vero copiosissimam, sed postquã hujus generis auctores exoriuntur, & in lucẽ prodeunt, non est quod amplius doleamus. auget enim mirifice pro virili sua latinam locutionẽ Gaudentius noster. Nam cum apud latinos virilis neq;

comparativum habeat neque superlativum ipse tanquam alter Pythagoras dixit: viriliore cibo. Itaque expectamus etiam alterum opus, in quo dicat, virilissimum. interim accipite quod datur, ac fruimini. Sed excitate obsecro vos, & purgate mentem. siquis etiam vestrum despuere vult, licet, ut deinde tranquillius audiat. nam pulcherrima quædam elegantia, & mirificum dicendi genus sequitur.

G: Nunc demum te laudo Galeati Mirabilie.

M: Ubi sunt, qui dicunt, Gaudentium amplificatorem non esse latinæ locutionis? potest ne vos pigere Juvenes tam diutinæ sessionis? cum res tam eruditas tam reconditas, tam a vulgari consuetudine remotas, a Gaudentio nostro perdiscatis? notate igitur etiam hunc flosculum; eadem enim ratione dixit hoc loco Mirabilie qua superius dixerat etiam Pompee.

G: Maledicentiæ virus.

M: Cicero non solet uti maledicentię vocabulo.

G: Hujusmodi decrepitatis mancipium.

M: Decrepitus quidem apud Tullium legitur, sed decrepitas, pro senio, atque ætate ultima nusquam inveniri puto.

G: Carmen fuerit extemporaneum.

M: Qui

M: Qui latinæ locutioni ſtudent, neceſſe eſt ut in primis delectum verborum diligenter habeant, ne quam dictionem admittant, quæ non apud omnium eruditorum conſenſu probatos auctores inveniatur. recte enim Cæſar dixiſſe fertur, *magis vitandum eſſe verbum inſolens & inuſitatum, quam in mari ſcopulum.* deinde ut verborum conſecutionem ſervent, quorum cum neutrum Merula præſtet, a doctorum commercio repellendus eſt. non enim latini dicunt extemporaneum. ſed vel *ex tempore factum*, ut Cicero ſemper, *aut extemporale*, ut Quintilianus aliquando Sed gratulemur huic ætati noſtræ, prodeunt novi auctores, qui nos & loqui, & ſtudere doceant. eſt enim quidam ſatis arrogans & loquax literator, qui nobis opus de ratione ſtudii promittat. ô; miram codicum fœcunditatem, opus (inquam) ipſius auctoris teſtimonio varia ſupellectile refertum, elegans & perutile. Quid multa, ſuperabit hoc Gaudentianum opus. Quicquid enim graviſſimus auctor Albertus Boſſius, quicquid Donatus, quicquid Alexander de Villa, Catholicon, & Papias inclytis literarum monumentis mandarunt, id totum congeſtum eſt breviter in hoc vario, multiplici, diſerto opere de ratione ſtudii, ut non injuria poſſit appellari,

 quod

quod Mediolanenses nostri vulgo dicunt, Divæ conchæ ferculum. atque ut facilius credatis juro per Pythagoræ manes ita esse. Interim audite Merulæ nostri elegantias.

G: Contumelia Terentio factum itur.

M: Mira est inconstantia Gaudenti tua, nam paulo ante dixeras contumelias in plurali tantum dici, nunc uteris singulari. Sed hoc bene. Illud vero quo auctore dicis: contumelia factum itur? num Cicerone? num Terentio? atqui nondũ ego genus hoc eloquentiæ notare potui. quin etiam illa vocabula quæ sequuntur non ita multo post, quis nescit esse barbara? Materialem, Finalem, formalem causam? ut interim sileam nulla ratione extra propositum esse adducta. quod quivis facile videt.

G: Suspensa, quod ajunt, manu legeres.

M: Hoc vero est, quod tibi palmarium afferet Merula, si nova etiam proverbiis sensa dederis. perge porro felici auspicio, quo cœpisti. Nomen enim tuum his rationibus æternæ hominum memoriæ consecrabis, & cum Novariam in patriam tuam concesseris, omnes te cerdones divinis laudibus exornabunt. Et merito, cum tam ingeniosus esse velis, ut contra nobilium auctorum sententiam passim ire non dubites. Nam cum Plinius *suspensa manu*

manu dixerit, pro eo quod est, nēgligēt er, parumq; accurate: tu pro eo quod est diligentissime, atque accuratissime posuisti, quod aperte declarant hæc tua verba: *Hujusmodi errores tu quoq; Bellune, animadverteres, si singula verba suspensa quod ajunt, manu legeres.* Hæc igitur cum nos legimus, majoré in modum tuum acumen suspicimus, & cogitamus nullo modó fieri posse, quin discipuli tui brevissimo tépore doctissimi fiant, cum eos tã eleganter instituas, ut non auctorũ sensa, sed tua illis somnia freqūeter inculces.

G: Qui Abecedarius est.

M: Dii tibi dent tuã mentẽ, qui sordidis & contaminatis vocabulis inquinas omnia. quod enim hoc genus est novæ dictionis, quod non solum a latina cõsuetudine, verũ etiã a politis auribus abhorreat?

G: Sed ad reliquam expostulationis partem transeamus.

M: Non libet mihi sæpius exclamare, ne Tragœdiam in nugis agere videar. Sed tamen mi Gaudenti, quod dicendum inter nos sit, nimium es negligens. Nam duobus in locis expostulationem accipis pro criminatione vel accusatione, qua solemus aliorum vitia vel errores insectari, quod omni penitus ratione caret. Nã apud Ciceronẽ & reliquos bonos autores, expostulatio significat, repetitionẽ

 quan-

quandam officii cum querela, ut cum amicos nostros querimur officio suo defuisse, neque erga nos se gessisse quemadmodum oportebat. Tunc enim expostulamus officium eorum, tunc eos accusamus, tunc de illis conquerimur, atque ita semper utitur hac dictione Cicero.

G: Tanto te magis laudo, quanto tuum admiror ingenium.

M: Mutila hæc est clausula & barbara nisi post quanto addatur magis.

G: Quoties mihi per sancta sanctorum jurare soles ne liminarem quidem Terentii pagellam, non lectum sed a te ne quidem tactum, aut visum fuisse.

M: In hac periodo duæ sunt novæ exornationes Rhetoricæ, quas diligenter advertere debetis. Nam primo docet vos genus immutare, non aliter atque fecit olim Cæneus, qui de fœmina versus est in masculum a Neptuno. Sed per incuriam credo, cum infantulum suum, ut audio, sinu gestaret, scripsit liminarem pagellam lectum, tactum, visum. Deinde quis non admiretur hanc orationis venustatem? ne liminarem quidem Terentii pagellam non lectum, sed a te ne quidem tactum. quomodo convenire possunt adverbia illa, ne, non,

non ne. Nos qui tam politi nõ sumus, ita potius dixissemus: non solum liminarem Terentii pagellã, non a te lectam, sed ne tactam quidem: vel hoc modo: ne liminarem quidem Terentii pagellam a te tactam aut visam, nedum lectam fuisse. Sic enim erui sensus aliquis posset, sed eo modo quo tu protulisti nec sensus ullus est, nec sine barbaria locutio.

G: Redundans & plane superflua locutio.

M: Cicero nunquam dixit superfluum, sed vel supervacuum, vel supervacaneum.

G: Quinte Quadrigarie.

M: Videte quam sit constans Merula noster, jam tres hujusmodi vocandi casus extulit, nam primo non sine summa admiratione audivistis, Pompee. deinde quanta vos affecit lætitia cum dixit Mirabilie? nunc omnino decet vos exultare, cum audiatis, Q. Quadrigarie. Nam, ut arbitror, novas Grammaticæ molitur institutiones, quibus nos Mediolanenses doceat supplicationes veteres, quas litanias vocant, immutare, & sonantiori quadam voce invocare: Sancte Ambrosie. Nescio quem Divum colat Novaria. fortasse solent in ea civitate clamare omnes: Sancte Gaudentie. Sed tamen amoto quæramus seria ludo.

G: Vides

G: Videsne quam turpissime tuus lapsus sit Terentius?

M: Videsne tu, Gaudenti, quam imperite, quam pro quantum jungas superlativo, quod nunquam fieri admonuimus nisi sequatur hoc verbum possum, ut Cicero de Divinatione, *exposui quam brevissime potui oracula.* In epistolis: *Quam potui maximis itineribus ad Amanum veni.* pro Cluentio, *Tum appellat hominem quam mollissime potest.* pro Domo sua, *dico igitur, & quam possum maxima voce dico.* Sed exempla sunt infinita. quoties vero non sequitur possum, quam pro quantum nunquam superlativo jungitur.

G: Alga projecta viliorem, atque ineruditam magis.

M: Quænam hæc est comparatio? quam insulsa? quam consuetudini refractaria? magis ineruditam alga projecta. quis non videt ineptissime dictum?

G: Transfretato Ticino.

M: Scio quid fecerit Merula: studuit vitæ scholasticæ in qua est hoc carmen: *Transfretet ad portus navis ut ista suos.* nam apud Ciceronem transfreto non legitur. Sed pro eo, transmitto, vel transporto. verum ut concedamus, transfreto esse latinum, quo-

quoniam eo Plinius est usus, quam imperite dicitur? transfretato Ticino? est enim transfretare, fretum, hoc est angustias maris transire, atqui Ticinus non est mare, neque fretum.

G: Ut interdicti essent aqua & igni.

M: Papæ quam eleganter, nunquam hoc genus elegantiæ novit Cicero, dicimus enim: interdico tibi aqua & igni. non interdico te. quæ locutio cum in passivum vertitur, ita proferri solet, ut persona, cui interdictum fuit, semper in dativo ponatur, nunquam in nominativo. nemo enim latine dicet, tu interdictus es aqua & igni. Sed potius, interdictum est tibi aqua & igni, vel aqua & ignis interdictus est tibi. Cicero in epistolis: *Futurum puto, ut aqua & igni nobis interdicatur.* pro Domo sua, *ut mihi aqua & ignis interdiceretur.* sed exempla passim apud Ciceronem, & alios auctores obvia sunt.

G: Imo regiam Tyrannidem affectabat.

M: Est ne etiam aliqua Tyrannis quæ non sit regia? dicimus quidem eleganter regium dominatum, sed regiam Tyrannidem nemo nisi tui similis dixerit.

G: Hoc Afro quid amplius opus, homo sine re, sine venere?

M: Si te in disciplinam alicui *plagoso*, ut Hora-

F tiano

tiano vocabulo utar, *ludi magistro* dederimus Merula, væ natibus tuis. quis enim ferat discipulum suum hoc uti dicendi genere: quid opus est hoc Afro homo sine venere?

G: Latinitatis assertor.

M: Assertor nusquam in Cicerone legitur, nec me fugit esse latinum vocabulum, sed doceo me Ciceronis esse studiosum, neque illum meo judicio condemnari, sicuti neque *junctura* est apud Ciceronem, quamvis Horatius utatur.

G: Hunc ego quoniam quam lectorum ingenia sustinebant intonat.

M: Hic nullus omnino sensus est, nisi quis addat gravius vel altius, ut sit, gravius intonat.

G: Hic est ille de quo prophetatus est Ennius.

M: Mihi videris in tuis operibus, Gaudenti, asinorum similis esse, atque eorum móres imitari, quos, ut scribit Aristoteles, dicere solebat Heraclitus, stramenta malle quam aurum. propterea quod asinis etiam vile pabulum longe jucundius sit, quam aurum. eadem tu ratione, cum a Cicerone possis elegantissima ac vere aurea verba sumere, mavis e fece barbarorum haurire. quis enim Latinus auctor dixit unquam prophetatus est? atqui Tullius in eadem significatione dixisset *vaticinatus* est.

G: Mi-

G: Mirus eum plaudentium conſenſus eſt aſſecutus.

M: Hunc errorem ter aut quater commiſiſti. cum dicendum potius fuiſſet, ſubſecutus. non enim dicimus, hæc res aſſecuta eſt me, ſed contra potius, ego hanc rem ſum aſſecutus.

G: Adimpletum eſt, quod prædictum fuit.

M: Nullus eſt locus in quo non expreſſa tuæ barbariæ ſigna videantur. nam adimpletum eſt, aures latinæ reſpuunt, dicemus potius, factum eſt, vel verum habuit exitum.

G: Ac ſi parenticidæ.

M: Neſcio quæ te agitent furiæ, ut cum ſtylum affectes a Cicerone penitus alienum, tamen velis Ciceronianus videri. cum enim Cicero parricidas paſſim dicat, cur tu potius parenticidas?

G: In cujus ſtylobate, & paulo inferius ſub ſtylobate.

M: Eſt ne hic qui in Vitruvium commentaria panxit, qui neſciat adhuc quid ſtylobata ſignificet? quis enim unquam audivit, ſtatuarum ſtylobatas dici? qui tantum columnarum ſunt? nam *parietes qui ſubjiciuntur columnis & onera excipiunt ſtereobatæ nuncupantur; quibus mox ſuperponuntur ſtylobatæ, ſupra quos demum diſponi columnas artis eſt.* Verba Vitruvii

ſunt libro 3. cap. 3. *extructis autem fundamentis ad libramentum ſtylobatæ ſunt collocandi, ſupra ſtylobatas columnæ diſponendæ.* quibus ex verbis ſatis intelligitur non ſtatuarum, ſed columnarum baſes eſſe ſtylobatas. quamvis hoc non tantum ſit in te reprehendendum, quantum quod aliquando Vitruvium interpretari auſus fueris. Pro Deum atque hominum fidem! Quis tu es, qui tantum auctorem explicare poſſes? an non ſentis te non ſolum nihil ex liberalibus diſciplinis unquam attigiſſe, verum etiam Græcam linguam penitus ignorare, Latinam vero vix primoribus ut ajunt, labris deguſtaſſe. Tam ne ſtupidus es, ut non videas, a nemine Vitruvium recte intelligi poſſe, niſi qui præter linguarum cognitionem, etiam Mathematicas ad unguem doctrinas edidicerit? quanta igitur fuit tua temeritas? ut tot ignorantiæ tenebris oppreſſus, illotis, ut ajunt, manibus, non exponere ſed inquinare Vitruvii ſenſa captareris? cujus enim rei peritus es? Latine ignoras, Græce nunquam didiciſti. ad diſciplinas non magis aptus es, quam Aſinus ad citharam. philoſophum ne pictum quidem unquam vidiſti. Quæ cum ita ſint; tamen, ſi diis placet, in Vitruvium nobis commentarios eructas. & quæ reperis apud Calepinum vocabula declaras, reliqua

qua prætermittis, nihil enim, ut opinor, unquam præter Calepinum, perlegisti. quem Grammaticorum soles emporium & divitias appellare.

G: Mediolano publico proclamate est ejectus.

M: O miram eruditionem Merula tuam! nesciebam certe te tam peritum esse, aut tam diligentem ut etiam notariorum, quos vocant, verba scrutareris. hoc nimirum est delectum habere verborum, quærere quæ etiam causidici vocabula soleant usurpare. atque equidem primo aspectu obstupui, quoniam talem nunquam antea dictionem audiveram. quid, inquam, hoc monstri est? quid est, publico proclamate ejici. ac primo quidem esse mendum in scriptura arbitrabar, deinde postquam intellexi notarios pro edicto publico solitos dicere *publicum proclama*, non potui scientiam & acumen tuum non vehementer admirari. ostendis enim mehercle mirificum ingenium. nam si dicimus poëma, poematis cur non etiam proclama, proclamatis? sed vereor ne isti Juvenes, quos ego latini candoris amatores esse scio, tuam inscitiam videant, qui non intelligas, hæc omnia Græca esse nomina quæ ita declinantur, ut thema, epigramma. Hoc vero tuum proclama ex barbarorum colluvione profluxisse. Quid igitur tibi fa-

 ciam?

ciam? etiam si velim defendere non possum. nam auditores isti *non adeo obtusa gestant pectora*, ut non facile agnoscant, te omnino delirare.

G: Citra controversiam principes.

M: Hoc quidem modo loquuntur plurimi, sed felici illa Ciceronis ætate, nemo unquam citra controversiam dixit, pro sine controversia.

G: Vicariatus titulo Cæsar ornavit.

M: Respicite parumper quam sit felix hic noster Merula, nullo enim timore legum, nulla superstitione imbutus est, quicquid in buccam venit illud evomit, nec tam studiosus est latinitatis quam libertatis. vult sibi licere potius evomere quam dicere. Quid ad me, inquit, si vicariatus non est latinum vocabulum. Satis est quod mihi placet. At ego tibi contra dico, cui placent hæc barbara vocabula, non illi posse Ciceronem aut Terentium placere. quare non meo judicio damnatus est Cicero, neque Terentius, sed tuo.

G: Dominium Urbis restituere volens.

M: Neque dominium Cicero dixit unquam, neque tricenarium numerum. Quod vero dicis: habebant & vitæ, & necis auctoritatem, absurdum est, & improprium. dicimus enim habere vitæ & necis potestatem non auctoritatem, ut Cicero pro domo

domo sua. *In te P. Fontejus vitæ necisque potestatem haberet.* & Salustius in Ciceronem, *erepta libertate omnium nostrum vitæ necisque potestatem ad te unum revocaveras.*

G: Quam sit nostra civitas antiquissima.

M: Quam recte memoriter tenet institutiones suas? videtis ne, ut etiam hoc loco quam pro quantum superlativo adjunxerit? sed advertite flosculum elegantiorem.

G: Et quia æstus intuentissimus urgebat.

M: Quis vestrum adeo fuit oculatus unquam, ut æstum intuentissimum, pro maximo calore, vel in Terentio, vel in Tullio notaret? At Merula novas locutionis Veneres excogitat. dum enim nos in Cicerone notamus, *nimios ardores*, & *calores maximos*, iste nobis æstus intuentissimos adducit. Cicero de Natura Deorum *Ethesiarum flatu nimii temperantur calores.* ad Quintum fratrem: *ego ex maximis caloribus, non enim majores meminimus, in Arpinati summa cum amænitate fluminis me refeci ludorum diebus.*

G: Cum lebes sit vas coquinarium.

M: Omnino Gaudentius noster Tincæ Placentini similis est, qui duos in uno verbo solæcismos committebat. nam neque coquinarium vas latine dicitur, neque id unde deduxit hoc vocabulum,

hoc

hoc est coquina reperitur. dicimus enim culinam non coquinam. Juvenalis: *captum te nidore suæ putat ille culinæ.* Cicero in epistolis. *oblitus ne es fungorum illorum, quos apud Niciam, & ingentium culinarum cum Sophia septimiæ?* unum etiam addam flosculum, deinde finem dicendi faciam. neque enim est animus omnia persequi.

G: Nihil tamen adæque fuit admirabilius.

M: O locutionem notatu dignissimam: adæque admirabilius. dic mihi Merula, quomodo possit hoc fieri? si admirabilius, quomodo adæque? & si adæque, quomodo admirabilius? noli tuam sapientiam occultare. repetunt a te omnes isti Juvenes discendi cupidissimi hujus rei rationem. est ne aliquid quod eodem tempore ad aliquid aliud collatum possit esse magis & minus? aut par & majus? certe negabitis. ergo qui dixit nihil adæque fuit admirabilius, insulsissime locutus sit, necesse est. Restat illa ultima sordidorum verborum, & obsoletorum, & barbarorum farrago, quam quoniam affectasse dedita opera videtur, hoc tempore non tangam. tantum admonebo Draghetum illum quicunque sit, non enim agnosco, qui in extrema parte Dialogi Lectorem alloquitur, ut hunc Merulam, quamvis fortasse civem suum,

ſuum, odio novercali proſequatur, & ſuas injurias ulciſcatur, quod eum induxerit tam contorte, & barbare loquentem. Nam endecaſyllabum illud hujus Dragheti, quod Dialogo præfixum eſt, adeo politum ac venuſtum eſt, ut pluris ſit faciendum, quam totus Dialogus. Nunc ad vos me verto candidiſſimi Auditores, qui me patienter, & benigne tamdiu loquentem audiviſtis, rogoque atque obteſtor; ut quæcunque à me dicta ſunt, ea vos in bonam partem accipiatis, & exiſtimetis etiam honorem in hac re veſtrum agi. non enim me ſolum offendit, ſed vos etiam omnes, cum ab hac civitate pulſas ac fugatas eſſe bonas literas finxerit. Quamobrem unuſquiſque veſtrum ita cogitet, me non meam tantum ſed veſtram etiam & publicam eſſe ultum injuriam, meque reſpondere voluiſſe, non laceſſere, ut ait Terentius, *benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene*. quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id relatum putet. Deinde quoniam non pugnis inter nos, ſed doctrina contendimus, ſi qua in re ſe læſum arbitratur, reſpondeat, & utatur ea modeſtia qua nos uſi ſumus, ut de eruditione tantum verba faciat, mores ac vitam ne attingat. quamvis ita vixerim ab ineunte ætate, ut, ne ſi cupiat quidem, poſſit in mores meos quic-

quam vere dicere, tamen non vos latet, quam odiosum sit falsis criminibus accusari. De vobis autem nihil dubito, quin me omnes ex animo diligatis quemadmodum ego totam Mediolanensium nationem non solum diligo, sed etiam vehementer amo. Itaque spero me brevi tempore publica oratione declaraturum quantum huic civitati debeam, & quantum vos omnes colam atque observem. Interim eam quam de me concepistis opinionem retinete, præsertim cum jam aperte intellexeritis me id præstitisse, quod fueram pollicitus. Non enim quisquam, ut opinor, amplius dubitare potest, quin planum fecerim, eum qui meo judicio Ciceronem ac Terentium damnatos esse finxit, impudenter esse mentitum.

F I N I S.